

Till Utbildningsdepartementet
Anna Ekström, Utbildningsminister

Stockholm, 2020-03-05

För kännedom:

**Statens skolverk/Skolverket
Specialpedagogiska myndigheten, SPSM
Utbildningsradion, UR**

Krav på flytande tal gör det svårt för elever som stammar att nå höga betyg och kan dessutom bidra till ökad stamning

– regeringens uppdrag av fortbildning inom specialpedagogiskt område borde omfatta även stamning

Stanningsförbundet är kritiska till den kunskap och syn på stamning som förmedlas i podden [”Ring lärarcoachen” från Utbildningsradion, UR, publicerad 2019-10-24](#). UR är ett Public service-bolag som genom samarbete med staten sänder program på Svensk Television, SVT och Sveriges Radio, SR, med syfte att bidra till utbildning och kunskap till allmänheten, i det här fallet lärare.

Poddavsnittet, ”PYS och stamning”, handlar om hur undantagsbestämmelsen, PYS, kan användas vid betygsättning av en elev som stammar. En högstadielärare ringer in och pratar med en lärarcoach och en betygsexpert i form av en tidigare anställd på Skolverket. Läraren beskriver att en elev i hennes klass hindras av sin stamning och inte når målen för högre betyg i de muntliga presentationerna i svenska-ämnet. Eleven har E-betyg och man diskuterar om det är möjligt att använda undantagsbestämmelsen och ”pysa” för C-betyg? Kunskapsmålet för högre betyg är ”inspirerande och flytande tal” vid muntlig presentation vilket för eleven i fråga bedöms som omöjligt att uppnå på grund av sin stamning. Samtalet kommer att handla om hur betygskriterierna ska tolkas och om man kan bortse från kunskapsmålet i delar eller i sin helhet.

Stanningsförbundet ifrågasätter starkt hur man förhåller sig till betygskriterierna och beskriver kunskapsmål, och hur ”flytande tal” tolkas. Flytande tal kan inte bokstavigt betyda ”fritt från stamning”. Att en elev som stammar inte kan hålla ett inspirerat tal trots sin stamning är ett tankefel och uttryck för en begränsad syn på vad muntlig presentation omfattar. Vid muntliga presentationer måste man göra skillnad på oflyt pga bristande ämneskunskaper, språklig planering, svårigheter att finna ord/neysatt ordförråd etc och stamning.

Vid stamning vet vad man vill säga men får inte fram det. Även om man stammar kan man ha ett visst flyt i sitt berättande och absolut vara en engagerad och inspirerande talare. Muntlig presentation är så mycket mer än att tala flytande. Otaliga exempel finns på t ex lärare som talar flytande men inte så inspirerande. Att använda talteknik i en bedömningssituation kanske skulle göra att talet blir flytande men att en stor del av elevens fokus och energi skulle behöva läggas på

själva taltekniken med risk för att spontanitet och närvaro i presentationen går förlorad. Risken är att det blir flyt på bekostnad av det som skulle kunna inspirera.

Att talet förväntas vara helt flytande är att ställa alltför höga krav på en person som stammar. Kravet på talflyt kan dessutom bidra till oro inför att börja stamma, muskelspänningar och kamp vilket istället ofta bidrar till ökad stamning. Talflyt kan inte heller inte vara ett utvecklingsmål att sträva mot. Målet för en skolelev i stamningsbehandling hos logoped är heller sällan att uppnå helt flytande tal utan att ofta våga stamma och vara delaktig och aktiv i skolarbetet.

Genom att istället sänka kravet på talflyt kan eleven fokusera på innehållet och andra faktorer som kan vara av vikt för framgång vid en muntlig presentation. Lärarens målsättning kan ju aldrig vara att få eleven att prata flytande! Då har läraren förhindrat eleven att långsiktigt utvecklas i muntlig presentation för att den inte är stamningsfri. Genom stöd och anpassningar bör man istället underlätta för eleven som stammar. Att erbjuda möjligheten att göra muntliga presentationer i mindre grupp eller med personer man känner sig trygg med, som man vet inte skrattar när man stammar eller som inte avbryter när man gör det, gör stor skillnad för den som stammar. Förlängd tid, att man vet om att det finns tillräckligt med tid avsatt så att man inte behöver känna sig stressad att prata fortare än vad talsystemet mäktar med och att det finns tilltagen tidsmarginal för att kunna stamma. Att filma presentationer i förväg kan vara anpassning som passar vissa. Men utan kravet på att det för den skull ska vara stamningsfritt tal som ska uppnås.

Skollagen (2011:876) är också tydlig att, om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 19 och 20 §§ bortses från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K3. Även Skolverket nämner att man har rätt att pysa vid direkta hinder, där ett direkt hinder innebär att det är omöjligt för eleven att nå kunskapskravet oavsett i vilka former och hur mycket särskilt stöd som ges, <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/undantagsbestammelsen-vid-betygssattning>

Mot bakgrund av att undantagsbestämmelsen inte går att använda vad gäller *hela* talförmågan om eleven stammar så mycket att den inte får fram något alls trots att man gjort anpassningar och stöttat, kan man tänka sig att vissa kan vara hjälpta av tekniska hjälpmedel så som DAF/FAF eller motsvarande. Dom kan vara en hjälp för vissa att kunna prata alls eller med ökat talflyt vid muntliga presentationer, analogt med talsyntes vid högläsning för den som har dyslexi. Sammantaget behöver läraren diskutera direkt med eleven själv om stöd, anpassningar och eventuella tekniska hjälpmedel och låta eleven bidra till problemlösning hur kunskapsmålen ska tränas och uppnås. "

Den sakkunnige i podden avslutar sedan diskussionen med att nämna att hon sett en dokumentär där ungdomar som stammar kan hålla ett anförande utan att stamma en enda gång efter att ha gått en

kort utbildning och tipsar inringande lärare om att förmedla den målbilden som inspiration till eleven ifråga. Dessförinnan har stamningen kopplats till hinder av social karaktär eftersom eleven tidigare inte har pratat alls eller stammat så fort det blir en bedömningsituation. Det är lätt att få intrycket av podden att stamningen försvinner för att man under en begränsad tid kan erhålla talflyt med en viss talteknik eller att det sociala skulle vara det primära hindret för eleven när den undviker att prata inför klassen.

Stanningsförbundet vill förtydliga att stamning inte orsakas av sociala omständigheter utan av neurobiologiska. Man föds med en skörhet i systemet som styr talet men en mängd faktorer anses kunna påverka hur stamningen utvecklas och manifesteras. Att inte alltid kunna förutspå hur talet flyter på, att plötsligt tappa kontrollen gör att man lätt blir osäker och vidtar säkerhetsåtgärder som tyvärr ibland är kontraproduktiva. Rätt bemötande gör att man ändå vågar prata, med eller utan stamning. Utan bokstavig tolkning av vad flytande tal innebär skulle många elever som stammar få mer rättvisa betyg, visa vad de faktiskt kan, men framför allt våga prata och ta plats i skola och samhälle.

Podden sätter fingret på behovet av att Specialpedagogiska myndigheten, SPSM behöver inkludera stamning i sitt uppdrag men också uppdatera sina kunskaper om stamning för att på riktigt kunna vara ett stöd för pedagoger och därmed elever som stammar. Elever som stammar behöver ges pedagogiska förutsättningar för att utvecklas i muntlig presentation, att göra sin röst hörd, med eller utan stamning. Skolan måste ges rätt information om stamningens orsak och verkan för att inte medverka till att tysta elever som stammar genom sina krav på flytande tal. Istället bör skolan anpassa sig efter barnens förutsättningar och behov. En skola som bidrar till att vidmakthålla stamningen som ett problem är ett stort problem för de skolelever som stammar.

Från och med den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Detta innebär att beslutsfattare och tjänstemän måste förhålla sig till barnkonventionen på ett annat sätt än tidigare då barnkonventionen ensam kan läggas till grund för beslut i myndigheters mål och ärenden. Barnkonventionen visar tydligt att barn är egna individer med egna rättigheter som måste respekteras av alla vuxna runtomkring dem. Av barnkonventionen framgår bland annat att alla barn har samma rättigheter och att ingen får diskrimineras (art. 2).

Stanningsförbundet föreslår att regeringen förvissas sig om att Skolverket nyanserar sina kunskapsmål vad gäller flytande tal och att SPSM inkluderar stamning i sin utbildningsattsning inom det specialpedagogiska området. Utbildningsradion uppmanas att göra ett nytt podd-avsnitt med förtydligande och klargörande av fakta när det gäller betygskriterier och stamning där den stammande elevens perspektiv tas. Stanningsförbundet bidrar gärna med synpunkter som kan vara en hjälp vid utformningen av fortbildning inom SPSM och diskussioner kring tolkning av Skolverkets kunskapsmål.

Med vänliga hälsningar,

Stanningsförbundet